

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی

مشروح مذاکرات شورای فقهی

بانک مرکزی

یکصد و بیست و دومین جلسه مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۲۲

اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی

بهار ۱۴۰۴

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران، بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

تلفن: ۳۹۹۵۱ (۹۸۲۱+)

وب سایت: www.cbi.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش	شماره گزارش: ۱۴۰۴۰۳/۹۶/۱۲۲/۱
عنوان گزارش: مشروح مذاکرات شورای فقهی بانک مرکزی* یکصد و بیست و دومین جلسه مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۲۲ واژگان کلیدی: شورای فقهی، مشروح مذاکرات، سند راهبردی، استقرار بانکداری اسلامی، بانک مرکزی. تاریخ انتشار گزارش: بهار ۱۴۰۴	

* بر اساس بند «ر» ماده (۱۸) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی موظف است مشروح مذاکرات و مصوبات شورای فقهی را بر پایگاه اطلاع‌رسانی خود قرار دهد و برای عموم منتشر نماید. بر این اساس، اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی اقدام به تهیه و تدوین این گزارش نموده است. لازم به ذکر است مصوبات شورای فقهی پس از ابلاغ توسط بانک مرکزی اجرایی می‌گردد.

استفاده از مطالب این سند با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط)..... ۴

مشروح مذاکرات مرتبط با موضوع: جمع‌بندی نهایی در رابطه با «سند راهبردی استقرار بانکداری

اسلامی»..... ۵

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط)^۱

۱. آیت الله غلامرضا مصباحی مقدم (ریاست شورای فقهی)
۲. آیت الله محمدسعید واعظی (عضو شورای فقهی)
۳. آیت الله علیرضا اسلامیان (عضو شورای فقهی)
۴. آیت الله حسینعلی سعدی (عضو شورای فقهی)
۵. حجت الاسلام والمسلمین مجید رضایی دوانی (نایب رئیس شورای فقهی)
۶. حجت الاسلام والمسلمین محمد باقری بنایی (نماینده مجلس شورای اسلامی و عضو شورای فقهی)
۷. آقای دکتر اصغر ابوالحسنی (قائم مقام بانک مرکزی و عضو شورای فقهی)
۸. آقای دکتر محمود ابراهیمی (عضو شورای فقهی)
۹. آقای دکتر علی خورسندیان (عضو شورای فقهی)
۱۰. آقای دکتر عباس عرب مازار (عضو شورای فقهی)
۱۱. آقای دکتر محمدرضا حسینی پور (دستیار ویژه قائم مقام رئیس کل بانک مرکزی)
۱۲. آقای حسین معصومی (مدیر اداره مطالعات و مقررات بانکی بانک مرکزی)
۱۳. آقای دکتر حسین میثمی (مدیر اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیر شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۴. آقای محمد حسین منصوری (رئیس گروه اداره تدوین رویه های حسابداری و حسابرسی بانک مرکزی)
۱۵. آقای مهدی کاظمیان (معاون اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۶. آقای علی نظری (رئیس گروه اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۷. آقای محمدحسین شمشیری (رئیس دایره اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۸. آقای مهدی شهبازی فرد (کارشناس اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۹. خانم اعظم حسینخانی (کارشناس اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۰. خانم مریم بیدخوری (کارشناس اداره بررسی های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)

^۱ از اعضای محترم شورای فقهی بانک مرکزی آقایان دکتر محمدپور و دکتر افشار در این جلسه حضور نداشتند.

مشرح مذاكرات مرتبط با موضوع: جمع‌بندی نهایی در رابطه با «سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی»

تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید

میثمی: موضوع اول جلسه امروز، بررسی سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی است. نسخه اولیه این سند سال گذشته در دیدار با رئیس‌جمهور شهید، حضرت آیت الله رئیسی (رضوان الله علیه) مطرح شد و پس از آن، سه نامه پیگیری از سوی ریاست جمهوری ارسال گردید. سپس، کلیات این سند در شورای فقهی تصویب گردید و تصمیم گرفته شد که با همکاری حوزه قائم مقام، نظرات بیشتری از خبرگان دریافت کنیم. این فرآیند به انجام رسید و نسخه اصلاح شده‌ای تهیه گردید. بر اساس ماده ۳ قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، وظیفه بانک مرکزی استقرار بانکداری اسلامی است. «استقرار بانکداری اسلامی» از وظایف بانک مرکزی است. این موضوع به درخواست بانک مرکزی در قالب یک پژوهش در سال ۹۵ مورد بررسی قرار گرفته است. این پروژه توسط دبیرخانه شورای فقهی بازنویسی شد و جنبه‌های مختلف آن تقویت گردید. در این پروژه از تجربه کشورهای اسلامی الهام گرفته شد؛ به عنوان مثال، کشور پاکستان سند راهبردی بانکداری اسلامی را برای یک دوره ۵ ساله تدوین کرده و در مالزی نیز سند مشابهی تدوین شده است که اجرای آن توانسته تحولات قابل توجهی در حوزه بانکداری اسلامی در مالزی ایجاد کند.

اکنون در حال تهیه سندی برای بانکداری اسلامی هستیم که در آن چالش‌های موجود و مسیر حرکت به سمت الگوی ایده آل در یک بازه زمانی ۵ ساله مشخص می‌شود. این سند استراتژیک، مشابه آنچه در کشورهای دیگر بررسی کرده‌ایم، ممکن است به طور کامل به مرحله اجرا نرسد؛ اما آگاهی جامعه، نظام بانکی، بانک مرکزی و صنعت بانکداری و سیاست‌گذاران درباره این موضوع می‌تواند تحولات مثبتی در زمینه استقرار بانکداری اسلامی ایجاد کند. در رابطه با این سند، نظراتی از ادارات مختلف بانک مرکزی، بانکها و همچنین کارشناسان حوزه و دانشگاه جمع‌آوری شده است و علاوه بر این قائم مقام بانک در نهایی شدن طرح کمک شایانی به دبیرخانه نموده است.

مصوبه اولیه شورای فقهی به ضرورت تدوین سند اشاره داشت و دبیرخانه موظف شد تدوین سند را پیگیری کند. از این رو ابتدا یک پیش‌نویس اولیه شامل چشم‌انداز، مأموریت و ارزش‌های محوری بر اساس ادبیات علمی موجود تهیه گردید. در این راستا، کارهای علمی قابل توجهی انجام شده است، از جمله تألیف کتاب‌ها، انتشار مقالات و برگزاری همایش‌ها که تلاش شد از آنها بهره‌برداری شود. همچنین، این سند به تجربیات کشورهای دیگر توجه کرده و با رویکردی انتقادی، سعی شد از نقاط قوت آنها استفاده گردد. نظرات جمعی از خبرگان حوزه بانکداری اسلامی که با دبیرخانه همکاری داشتند نیز جمع‌آوری شد. در نهایت، یک تحلیل روش‌شناسی مبتنی بر منطق SWOT، که به عنوان یک روش تحقیق کیفی شناخته می‌شود، انجام شد و به مجموعه‌ای از محورهای ده‌گانه و یک برنامه عملیاتی دست یافتیم.

چشم‌انداز ما در این سند به روشنی تبیین شده و هدف ما تقویت جایگاه جمهوری اسلامی ایران در عرصه بانکداری اسلامی است. چشم‌انداز با الهام از قانون بانک مرکزی نوشته شد. حذف شبهات ربا و دیگر شبهات شرعی، افزایش تنوع محصولات و خدمات مطابق با شریعت و ارتقاء کیفیت آن‌ها از اهداف این سند است. همچنین، طراحی عقود با

پیچیدگی‌های کمتر و موارد متعدد دیگر در اولویت است که بر اساس نظرات تیم کارشناسی و بررسی ادبیات علمی انجام شده است. در این راستا، ۹۸ منبع مکتوب توسط دبیرخانه شورای فقهی مورد بررسی قرار گرفته است.

قانونگذار، بانک مرکزی را به عنوان نهاد مسئول در حوزه بانکداری اسلامی مشخص کرده است و این یک نقطه قوت به شمار می‌آید. علاوه بر این، در نظام بانکی از نیروی انسانی باکیفیت برخورداریم و وجود شورای فقهی به عنوان یکی از ارکان بانک مرکزی، از نقاط قوت محسوب می‌شود. این نقاط قوت در سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی مطرح شده و با همکاری تیمی از کارشناسان تکمیل گردیده است.

نقاط ضعفی نیز وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. این نقاط ضعف نمایانگر چالش‌های چهار دهه گذشته در نظام بانکی در زمینه اجرای بانکداری اسلامی است. هدف این است که مسیر اصلاحی به طور شفاف به مراجع، عموم مردم و خبرگان اعلام شود. این چالش‌ها با همکاری حدود ۱۰۰ نفر از کارشناسان شناسایی شده‌اند. از سوی دیگر، با مجموعه‌ای از فرصت‌ها روبه‌رو هستیم که بخشی از تحلیل SWOT را تشکیل می‌دهند. همچنین، تهدیدهایی وجود دارد که باید به آن‌ها پاسخ دهیم و در نهایت، این مدل علمی به ده محور عملیاتی ختم می‌شود.

این سند مشخص می‌کند که در پنج سال آینده، بانک مرکزی و شبکه بانکی باید بر روی ۱۰ محور کلیدی تمرکز کنند تا بتوانند «استقرار بانکداری اسلامی» را مطابق با ماده ۳ قانون بانک مرکزی پیگیری نمایند. این جمع‌بندی نتیجه همکاری کارشناسان دبیرخانه و تیم‌های متخصص از بانک مرکزی و دیگر حوزه‌هاست. اگر بر روی این ۱۰ محور تمرکز کنیم، می‌توانیم ادعا کنیم که در پنج سال آینده در وضعیت بهتری در زمینه بانکداری اسلامی خواهیم بود. محورهای مورد بحث شامل قوانین و مقررات، توسعه نهادها و ابزارهای مالی، فقه بانکی، بانکداری اسلامی بین‌المللی، حسابداری اسلامی، حاکمیت شرکتی، آموزش و ترویج، و تقویت نظارت و تطبیق شرعی می‌شوند. در حوزه نظارت فقهی، اکنون از مرحله تأسیس نظارت شرعی عبور کرده‌ایم. ناظرین شرعی در بانک‌ها مستقر شده‌اند و در حال تثبیت شرایط آنها هستیم تا بتوانند به بهترین شکل ممکن فعالیت کنند. تدوین برنامه عملیاتی سند نیز به اتمام رسیده است. جزئیات برنامه عملیاتی می‌تواند در داخل بانک مرکزی پیگیری شود و نیازی به انتشار عمومی ندارد، اما کلیات آن قابل انتشار است. در حال حاضر نیاز داریم در بانک مرکزی، مسئولین ذیربط موضوع را پیگیری کنند تا به نتیجه مطلوب برسیم. اجرای سند راهبردی نباید به فراموشی سپرده شود، زیرا آغاز این ایده به سال‌های ۹۵ و ۹۶ برمی‌گردد و تا به امروز، هنوز به خروجی نرسیده است.

همانطور که قبلاً اشاره شد، در خصوص این سند، پیگیری‌های متعددی از سوی دفتر ریاست جمهوری صورت گرفته است. آخرین پیگیری در مرداد ۱۴۰۳ انجام گردید. بنابراین، درخواستی که از شورای فقهی وجود دارد این است که همانطور که قبلاً ضرورت این سند به تأیید شورا رسیده، کلیات سند راهبردی بانکداری اسلامی به تأیید شورای فقهی برسد و تأکید مشخص شود که این سند تحت نظارت حوزه قائم مقام بانک مرکزی نهایی خواهد شد و به طور عمومی منتشر می‌گردد.

ابوالحسنی: با ابلاغ قانون بانك مرکزی و برنامه هفتم پیشرفت، برخی نکات شایان توجه است که در تدوین این سند باید مبنای کار پژوهشگران قرار گیرد. همچنین، در روش‌های انجام پژوهش نیز باید دقت بیشتری صورت پذیرد. در متن اصلی سند، مقدمه‌ای آمده است و نقاط ضعف و تهدیدات نیز شناسایی شده‌اند. اما این نقاط ضعف به اندازه‌ای که بیان شده‌اند، قابل توجه نیستند. نمی‌توان آنچه در طی چند دهه گذشته در حوزه بانکداری بدون ربا در کشور انجام شده است را نادیده گرفت.

بر اساس چشم‌انداز درج شده در سند، یک رسالت یا مأموریت تعریف شده است. به طور واضح باید مشخص شود که برای دستیابی به این مأموریت چه اقداماتی مورد نیاز می‌باشد؟ مأموریت باید به طور دقیق تعریف شود و مشخص کند که کدام گام، مرحله اول یا فاز صفر است.

در ساختار فعلی بانك مرکزی، در اداره برنامه‌ریزی راهبردی بخشی برای کنترل برنامه‌ها در نظر گرفته شده است، اما این بخش تخصص کافی برای موضوعات اسلامی ندارد. بنابراین، شورای فقهی باید مسئولیت تدوین سند را به عهده بگیرد. بهتر است موضوع استقرار بانکداری اسلامی در چهارچوب حوزه ریاست کل بانك مرکزی تعریف شود.

بخشی از برنامه عملیاتی سند راهبردی در داخل بانك باید اجرایی شود. برای این بخش نیاز به فعالیت‌های متعدد وجود دارد که ریسک‌هایی را به همراه خواهد داشت. همچنین، نیاز نیست همه فرایندها و گام‌های برنامه عملیاتی به صورت عمومی اعلام شوند، اما مسیراستقرار بانکداری اسلامی باید مشخص گردد. باید مشخص شود که چشم‌انداز پیاده‌سازی این سند در نظام بانکی کشور چه خواهد بود؟ اگر این سند به درستی اجرا شود، بانکداری اسلامی در افق ۵ ساله چه وضعیتی خواهد داشت؟ علاوه بر این، در چشم‌انداز به کشورهای اسلامی اشاره شده است. اگر به اسلامی بودن اشاره می‌شود، باید مشخص گردد که در حال حاضر در جهان اسلام چه جایگاهی داریم.

سعدی: بانك مرکزی قصد دارد سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی را ارائه دهد که قطعاً هم جنبه سیاستی و هم جنبه علمی دارد. در این باره چند نکته را به طور مختصر بیان می‌کنم. اگر کلیات مورد تأیید قرار گرفته است، لازم است جزئیات با دقت بیشتری بررسی شوند. اگر هدف دستیابی به بانکداری اسلامی است، باید تفاوت‌های آن با بانکداری متعارف شناسایی شود تا بتوانیم تعارض‌ها را برطرف کرده و اهداف بانکداری اسلامی را محقق سازیم. برای این منظور، باید به اصول، سیاست‌ها و سازوکارها و ساختارها توجه کنیم.

اشاره شد که طراحی سند بر اساس اصولی است که باید چالش‌های فعلی را حل کند. این اصول بنیادین شامل اصل عدالت و اخلاق در روابط ذینفعان می‌باشد. همچنین، به ثبات اقتصادی و جهت‌گیری خدمات بانکی به منظور حفظ این ثبات اشاره شده که در روابط ذینفعان مطرح می‌شود. در صفحه ۱۳ سند، به ارتباط میان بخش پولی و بخش واقعی اقتصاد اشاره شده است. همچنین، در بند ۵ صفحه ۱۴، اصل «تأمین ضوابط فقه اسلامی در زمینه معاملات» مورد بررسی قرار گرفته است. در اینجا، قواعد عمومی قراردادها به صورت مختصر ذکر شده و ضوابط خاصی مانند ممنوعیت ربا و قمار نیز مطرح شده‌اند. نکته‌ای که قصد دارم به آن اشاره کنم این است که در سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی باید به

اصولی توجه کنیم که به طور خاص به پول و بانک مربوط می‌شوند. در این زمینه، اصول مشخصی وجود دارد که در این سند به آنها پرداخته نشده است.

به عنوان نمونه، در مباحث مرتبط با فقه پول، موضوع «ارزش زمانی پول» و «ارزش پولی زمان مطرح می‌شود. اگر نتوانیم این مسئله را به درستی تحلیل کنیم، تحقق بانکداری اسلامی امکان‌پذیر نخواهد بود. مشخص نیست این موضوع دقیقاً در کجای سند مطرح شده و چگونه می‌توان آن را در ساختارهای بانک مرکزی وارد نمود؟ این یکی از چالش‌های جدی در عدم تحقق بانکداری اسلامی است.

یکی از مشکلات جدی دیگر صوری‌سازی عقود است. بنابراین، به عنوان یک اصل در بانکداری اسلامی، باید به قاعده «تبعیت عقد از قصد» در قراردادهای توجه ویژه‌ای شود. منظور بنده این است که باید از حوزه فقه معاملات فراتر برویم. یعنی هرچند بانک اسلامی در این معاملات نقش دارد، اما برخی قواعد خاص مربوط به بانک‌ها وجود دارد که باید به آنها نیز پرداخته شود. به موضوع توسعه ارتباطات با بانک‌های اسلامی در جهان اسلام نیز به عنوان سیاست بانک مرکزی اشاره شد و این سند از این جهت از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردار است.

کشور پس از چهار دهه، برای نخستین بار سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی را تدوین نموده است. باید این موضوع را جدی بگیریم و از فرصت‌ها به بهترین نحو بهره‌برداری کنیم. پیشنهاد می‌کنم در شورای فقهی، زمانی منطقی برای تمرکز بر اصولی که قرار است تحول نظام بانکی را رقم بزند، اختصاص یابد. همچنین، هنگام تدوین سند راهبردی باید بررسی کنیم که این سند چگونه می‌تواند شبهات فعلی به ویژه در مقوله صوری‌سازی را برطرف نماید؟

واعظی: در پیش‌فرض‌هایی که مطرح شد، اولین نکته عقل و تجربه به عنوان منابع معرفت در تولید علم دینی است. واقعاً باید بررسی کنیم که عقل و تجربه در تولید علم دینی، به ویژه در حوزه بانکداری و مسائل اجرایی، چه نقشی ایفا می‌کنند؟ اشاره شد که استفاده از تجربه و عقل در سیستم‌های اجرایی اشکالی ندارد، اما در تولید علم دینی مشخص نیست که به جز کتاب و سنت تا چه حد می‌توان به عقل تکیه کرد؟

رضایی: نکته‌ای که آقای دکتر سعدی مطرح کردند، بسیار حائز اهمیت است. مایلیم به برخی مسائل دیگر در سند نیز اشاره کنم. به عنوان مثال، در سند موضوع ربا مطرح شده است. بحث عدالت نیز بسیار حائز اهمیت است. اجازه دهید بگویم ظلمی که به سپرده‌گذاران می‌شود، به دیگران نمی‌شود. به عنوان مثال سپرده‌گذار پول خود را در بانک می‌گذارد و ۱۵ درصد سود دریافت می‌کند، در حالی که تسهیلات‌گیرنده می‌تواند با دریافت تسهیلات ۳۵ درصد سود ببرد. در واقع، بانک به سپرده‌گذاران ۱۵ درصد سود می‌دهد، اما تسهیلات‌گیرنده ممکن است عدد بالاتری به دست آورد.

سعدی: اجرای سند شامل مراحل خواهد بود که یکی از آنها به طور قطع مصوبه شورای فقهی است. اگر بخواهیم سندی را به جایی ارسال کنیم و اصولی که برای ما مشکل‌ساز است، در آنجا تصویب شود، در واقع ما نتوانسته‌ایم ساختار فقهی را به درستی استخراج کنیم و در نتیجه با مشکلاتی در قراردادهای روبه‌رو خواهیم شد. با توجه به اینکه سند راهبردی

دیگری در حال تدوین است، پیشنهاد می‌کنم حتماً مصوبه شورای فقهی در زمینه سند بانکداری اسلامی مدنظر قرار گیرد. یعنی سایر مصوبات بر اساس سند مصوب شورای فقهی تدوین گردد.

مصباحی مقدم: لطفاً اعضای محترم شورا سند را مطالعه و بررسی کنند. به نظر بنده، تدوین این سند نه تنها مفید است، بلکه می‌تواند به بهبود وضع موجود نیز کمک کند. شورای فقهی باید موضوع را از منظر فقهی بررسی کند تا هیچ مناقشهای پیش نیاید و تمام نکات احتمالی که ممکن است مورد غفلت قرار گرفته باشد، مورد توجه قرار گیرد. هیئت عامل نیز باید دقت کند که این سند راهبردی مربوط به بانک مرکزی است و مسئولیت اجرای آن بر عهده رئیس کل محترم بانک مرکزی است. همچنین، استقرار نظام بانکداری اسلامی در کشور نیز از جمله وظایف قانونی بانک مرکزی می‌باشد. بنابراین، این سند راهبردی که توسط دبیرخانه شورای فقهی تهیه شده، باید مبنا قرار گیرد. نکته دیگری که باید به آن توجه کنیم این است که در تهیه این سند راهبردی، به اسناد راهبردی بانک‌های اسلامی دیگر نیز توجه شده است.

ابوالحسنی: لازم به ذکر است که در ماده ۳ قانون بانک مرکزی بر مسئولیت بانک مرکزی در زمینه بانکداری اسلامی تاکید شده است. در این رابطه، می‌توانیم در هیئت عامل تصویب کنیم که شورای فقهی این وظیفه را به عهده بگیرد، زیرا در نهایت با بانکداری اسلامی سروکار داریم که تخصص آن در اختیار شورای فقهی است.

مصباحی مقدم: علی‌القاعده شورای فقهی صلاحیت کافی در زمینه بررسی سند راهبردی استقرار بانکداری اسلامی را دارد.

میثمی: مسئله‌ای که اکنون وجود دارد این است که اولین مصوبه مربوط به سند راهبردی اردیبهشت ۱۴۰۲ امضا شده است و اکنون در اسفند ۱۴۰۳ هستیم. اگرچه این جلسات علمی بسیار خوب و مفید است، اما باید تلاش کنیم تدوین سند زمانبر نشود.

مصباحی مقدم: به نظر بنده، بخشی از این سند باید از سند اصلی جدا شود و در ضمیمه قرار گیرد و سندی مختصرتر تهیه گردد. دوستانی که به دقت به این موضوع پرداخته‌اند و نظر داده‌اند، می‌توانند نظرات تکمیلی خود را بیان کنند که کدام بخش‌ها باید در سند باقی بمانند.

عرب مازار: چهارچوب گزارش دبیرخانه، علمی است و از نظر مدیریتی نیز صحیح به نظر می‌رسد. با این حال، نکات و جزئیات خاصی وجود دارد که باید در نظر گرفته شود، به ویژه در مباحث شرعی. این سند باید تصویب شود، زیرا کشورهای مختلف به آن نیاز دارند و در آینده موظف به ترجمه آن به زبان‌های دیگر نیز خواهیم بود. پیشنهاد بنده این است که یک نسخه مختصر و جامع از سند راهبردی تهیه کنیم که حدود ۵ تا ۶ صفحه باشد. این سند شامل نکات کلیدی و ضروری برای اجرا خواهد بود. همچنین، می‌توان یک بخش ضمیمه اضافه نمود که جزئیات را در بر بگیرد. در خصوص الزامات اجرایی، باید به این نکته توجه کرد که ساختار سازمانی کنونی ضعیف است و مشخص نمی‌کند که مسئولیت انجام وظایف مطرح شده در این سند بر عهده چه کسی خواهد بود. این سند به نوعی به عنوان یک «نقشه راه» عمل می‌کند و

شامل فعالیت‌های متعددی در زمینه‌های مختلف، از جمله بانکداری و مسائل فقهی است. بنابراین، به یک ساختار اجرایی قوی نیاز داریم که وظایف هر بخش را مشخص کند و تعیین کند که کدام وظایف باید در کجا انجام شوند.

حسینی پور: پس از ابلاغ قانون بانک مرکزی در سال ۱۴۰۲، بانک مرکزی در حال تهیه سند راهبردی اختصاصی برای نظام بانکی است و برای این منظور از مشاوران بیرونی (دانشگاهی) با تجربه نیز بهره‌برداری می‌کند. اگر سند دبیرخانه به عنوان راهبردی برای استقرار بانکداری اسلامی مورد توجه قرار گیرد، باید به عنوان بخشی از سند اختصاصی بانک مرکزی در نظر گرفته شود. نکته دیگر این است که تمامی اسناد راهبردی، به ویژه در حوزه بانکداری اسلامی، باید دارای چهارچوب و ساختار مشخصی شامل چشم‌انداز، بیانیه مأموریت، رسالت و ارزش‌های بنیادین باشند. این سند قطعاً به زبان‌های دیگر ترجمه خواهد شد، زیرا کشورهایمانند عربستان و مالزی در زمینه بانکداری اسلامی تمایل به برقراری ارتباط با ما دارند.

ابراهیمی: به نظر می‌رسد، سند راهبردی در سلسله مراتب هنجارهای ارزشی علم حقوق، به عنوان متنی غیرالزام‌آور و راهنما شناخته می‌شود. یعنی از این سند هیچ الزامی ایجاد نمی‌شود و آثار اجرایی خاصی ندارد؛ مگر اینکه خود را در برنامه‌های عملیاتی مشخص نشان دهد. لازم است که رابطه تعاملی بین علم و دین و رویکرد تجویزی در اسلامی‌سازی را مد نظر داشته باشیم. در واقع، «دینی‌سازی» یک امر عرفی است و نباید به این فکر کنیم که از فقه یک نهاد اسلامی استخراج کنیم و آن را به بانک‌های عرفی فعلی تزریق نماییم. برداشت بنده این است که نظر فقهی اساتید و بزرگان ما این نیست.

ابوالحسنی: در قانون بانک مرکزی، تأییداتی درباره بانکداری اسلامی وجود دارد. موضوع با استفاده از ظرفیت پژوهشکده پولی و بانکی، دانشگاه‌ها و دیگر مراکز علمی نیاز به واکاوی دارد. سوال بنده این است که آیا به بانکداری سازگار با شریعت اسلامی نیاز داریم یا خیر؟ اگر پاسخ مثبت است، باید مشخص کنیم که بانک‌ها چگونه باید عمل کنند تا با اصول شرع در تضاد نباشد. دوم، می‌توانیم همین طرح اولیه را در تارنمای بانک مرکزی قرار دهیم و اعلام کنیم که این پیش‌نویس قابل بحث است تا دیگران نیز نظرات خود را ارائه دهند. اگر مشکلی نیست، علاوه بر عزیزان حاضر در این جمع، می‌توانیم نظرات دیگران را نیز جمع‌آوری کنیم و این اطلاعات را در پایگاه اطلاع‌رسانی بانک مرکزی منتشر کنیم. دوستانی که نظری دارند، می‌توانند نظرات خود را مطرح کنند تا به پیشبرد فرایند تدوین سند کمک شود.

اسلامیان: برخی اعضای شورا معتقدند اکنون که بانک مرکزی مشغول تدوین سند راهبردی دیگری است، باید تلاش کنیم تا سند شورای فقهی به عنوان بخشی از سند بانک مرکزی در نظر گرفته شود. اما به نظر می‌رسد، این نگرش نادرست است و باید به گونه‌ای عمل کنیم که اصول بانکداری اسلامی به طور کامل بر تمامی ابعاد سند بانک مرکزی حاکم باشد. هدف باید این باشد که ارزش‌های اسلامی در تمام زوایای این سند لحاظ شود و نه تنها به عنوان یک بخش از آن مطرح گردد. در مواردی که بین سند بانک مرکزی و سند شورا تعارض وجود دارد اولویت باید سند بانکداری اسلامی باشد.

میثمی: ایده آقای ابوالحسنی، مبنی بر دریافت بازخورد عمومی بسیار مفید خواهد بود. پیش نویس غیرقابل استناد سند برای دریافت پیشنهادات منتشر خواهد شد.

مصباحی مقدم: اجازه دهید با ذکر صلوات بر محمد و آل محمد، جلسه را به پایان برسانیم.